سخن سردبیر
Editorial
مجله دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان
دوره ۲۳، شهریور ۱۴۰۳، ۴۸۱-۴۷۸

آشنایی با مدل تعیین کننده‌های اجتماعی و عوامل خطر فردی برای خودکشی و خودآزاری

Getting to Know the Social Determinants and Individual Risk Factors Model for Suicide and Self-Harm

محسن رضائیان[۱]
Mohsen Rezaeian

خودکشی و خودآزاری از مشکلات پیچیده بهداشت و سلامت عمومی در هر جامعه هستند. شناخت دقیق این دو مسئله به هم پیوسته و عوامل خطر فردی و تعیین کننده‌های اجتماعی آن‌ها، می‌تواند نقش بسزایی در پیشگیری و کنترل این دو پدیده، ایفاء نماید. در سخنان سردبیری قبلی، نگاهی به این دو مشکل بهداشت عمومی و برنامه‌های ملی برای پیشگیری از آن‌ها، داشته‌ایم (۹-۱). هدف از نگارش این سخن سردبیری، آشنا ساختن خوانندگان فرهیخته مجله دانشگاه با مدل تعیین کننده‌های اجتماعی و عوامل خطر فردی برای خودکشی و خودآزاری، همراه با نقد کوتاهی بر آن، می‌باشد.

پیرکیز (Pirkis) و همکاران در مقاله خود (۱۰)، تصویری از این مدل را ارائه کرده‌اند (شکل ۱). آن‌ها توضیح می‌دهند که شکل اولیه این این مدل برای شناخت تعیین کننده‌های اجتماعی سلامت، در سال ۲۰۱۰ میلادی توسط Solar و Irwin و در کمیسیون تعیین کننده‌های اجتماعی سلامت سازمان جهانی بهداشت، تهیه و تدوین شده است (۱۱). البته، قبل از آن نیز توسط دانشمندان دیگر، مدل‌های بهداشت عمومی دیگری ارائه شده بودند که در آن‌ها، تعیین کننده‌های اجتماعی و عوامل خطر فردی خودکشی و خودآزاری، مورد توجه قرار گرفته بودند (۱۴-۱۲).

همان‌طور که شکل ۱ نشان می‌دهد، مدل، به ترتیب از سمت راست دارای سه پنل به شرح زیر است: پنل اول در برگیرنده تعیین کننده های اجتماعی، پنل دوم در برگیرنده عوامل خطر فردی و پنل سوم در برگیرنده پیامدهای دو پنل قبلی، یعنی خودکشی و خودآزاری می‌باشد. برای آن‌که با این مدل بهتر آشنا شویم بهتر است نگاهی دقیق‌تر به اجزاء پنل اول و دوم داشته باشیم.

۱- استاد گروه آموزشی اپیدمیولوژی و آمار زیستی، دانشکده بهداشت، مرکز تحقیقات محیط کار، دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان، رفسنجان، ایران
کد پستی: ۷۷۱۸۱۷۵۹۱۱، تلفن: ۰۳۴-۳۱۳۱۵۲۴۳، پست الکترونیکی: moeygmr2@yahoo.co.uk، ارکید: 0000-0003-3070-0166

[Downloaded from journal.rums.ac.ir on 2026-11-23]

[DOI: 10.61186/jrums.23.6.478]

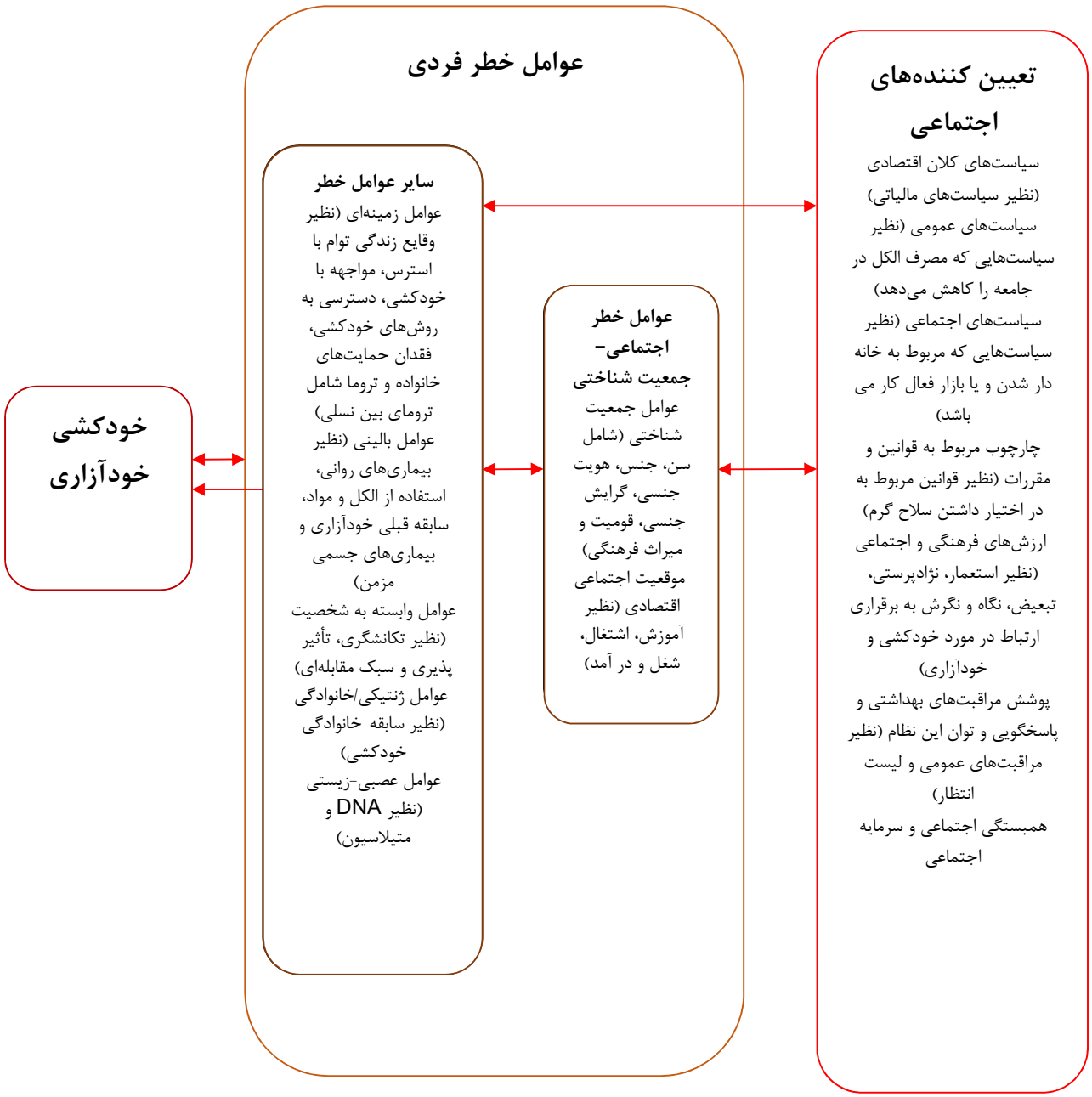

شکل ۱- مدل تعیین کننده‌های اجتماعی و عوامل خطر فردی برای خودکشی و خودآزاری (۱۰)

پنل اول، تعیین کننده‌های اجتماعی را در هفت دسته به ترتیب زیر قرار می‌دهد: سیاست‌های کلان اقتصادی (نظیر سیاست‌های مالیاتی)، سیاست‌های عمومی (نظیر سیاست‌هایی که مصرف الکل در جامعه را کاهش می‌دهد)، سیاست‌های اجتماعی (نظیر سیاست‌هایی که مربوط به خانه دار شدن و یا بازار فعال کار می‌باشد)، چارچوب مربوط به قوانین و مقررات (نظیر قوانین مربوط به در اختیار داشتن سلاح گرم)، ارزش‌های فرهنگی و اجتماعی (نظیر استعمار، نژادپرستی، تبعیض، نگاه و نگرش به برقراری ارتباط در مورد خودکشی و خودآزاری)، پوشش مراقبت‌های بهداشتی و پاسخگویی و توان این نظام (نظیر مراقبت‌های عمومی و لیست انتظار) و بالاخره، همبستگی اجتماعی و سرمایه اجتماعی.

CCBY-NC.4.0 DEED

[Downloaded from journal.rums.ac.ir on 2026-11-23]
[DOI: 10.61186/jrums.23.6.478]

در پنل دوم نیز، عوامل خطر به دو دسته‌ی عوامل خطر اجتماعی – جمعیت شناختی و سایر عوامل خطر، تقسیم می‌شوند. عوامل جمعیت شناختی (شامل سن، جنس، هویت جنسی، گرایش جنسی، قومیت و میراث فرهنگی) و موقعیت اجتماعی اقتصادی (نظیر آموزش، اشتغال، شغل و در آمد)، زیر مجموعه‌های عوامل خطر اجتماعی – جمعیت شناختی هستند. سایر عوامل خطر نیز به پنج دسته و شرح مقابل تقسیم می‌شوند: عوامل زمینه‌ای (نظیر وقایع زندگی توام با استرس، مواجهه با خودکشی، دسترسی به روش‌های خودکشی، فقدان حمایت‌های خانواده و تروما شامل ترومای بین نسلی)، عوامل بالینی (نظیر بیماری‌های روانی، استفاده از الکل و مواد، سابقه قبلی خودآزاری و بیماری‌های جسمی مزمن)، عوامل وابسته به شخصیت (نظیر تکانشگری، تأثیر پذیری و سبک مقابله‌ای)، عوامل ژنتیکی/خانوادگی (نظیر سابقه خانوادگی خودکشی) و عوامل عصبی - زیستی (نظیر DNA و متیلاسیون).

ارتباط بین اجزاء این مدل در پنل های سه گانه نیز با استفاده از پیکان‌های دوسر نشان می‌دهد که ارتباط متقابلی مابین تعیین کننده‌های اجتماعی در پنل اول، هم با عوامل خطر اجتماعی – جمعیت شناختی و هم با سایر عوامل خطر در پنل دوم، وجود دارد. همچنین، ارتباط متقابلی ما بین عوامل خطر اجتماعی – جمعیت شناختی با سایر عوامل خطر در پنل دوم، وجود دارد. بالاخره، در عین حالی‌که یک ارتباط متقابل مابین پنل دوم و سوم وجود دارد، اجزا پنل دوم به طور مستقیم باعث رخداد پیامد خودکشی و خودآزاری می‌گردند.

بدون شک در این مدل، تمامی عوامل خطر خودکشی و خودآزاری احصاء نشده است. برای مثال، جای خالی تحریم‌های اقتصادی، جنگ، درگیرهای نظامی و بلایای طبیعی در پنل اول به شدت مشهود است. همچنین، به نظر می‌رسد که عنوان پنل اول، به جای تعیین کننده‌های اجتماعی، باید به تعیین کننده‌های اجتماعی- اقتصادی یا تعیین کننده‌های زمینه‌ای، تغییر یابد. همچنین، در پنل دوم و به جای عنوان عوامل خطر اجتماعی – جمعیت شناختی بهتر بود از عنوان تعیین کننده‌های اجتماعی – جمعیت شناختی، استفاده شود. اما با این وجود، این مدل می‌تواند برای تمامی کسانی که در حوزه پیشگیری از خودکشی و خودآزاری فعالیت می‌نمایند، درک مفهومی بسیار عمیقی را از تعیین کننده‌های گوناگون زمینه‌ای، اجتماعی، اقتصادی، جمعیت شناختی و عوامل خطر فردی آن‌ها، ایجاد نماید.

References

1. Rezaeian M. Suicidal Behavior and its Prevention: Emergence of Suicidal Thoughts and Planning for its Implementation. *JRUMS* 2024; 22 (9): 909-10.
2. Rezaeian M. Suicidal Behavior and Its Prevention: Attempted Suicide and Suicide. *JRUMS* 2024; 22 (10): 1017-18.
3. Rezaeian M. Suicidal Behavior and its Prevention: the Necessity of Using Multi-Components Strategies for Prevention. *JRUMS* 2024; 22 (11): 1131-32
4. Rezaeian M. Suicidal behavior and its prevention: an introduction to the strategy of the European Alliance against Depression. *JRUMS* 2024; 22 (12); 1235-36.
5. Rezaeian M. Suicidal Behavior and Its Prevention: Getting to Know Zero Suicide Strategy. *JRUMS* 2024; 23 (1); 1-2
6. Rezaeian M. Suicidal Behavior and Its Prevention: Getting to Know LifeSpan Strategy *JRUMS* 2024; 23 (2): 88-9.
7. Rezaeian M. Introducing the National Suicide Prevention Program in Iran. *JRUMS* 2024; 23 (3): 188-90.
8. Rezaeian M. Pathology of Iran's National Suicide Prevention Program. *JRUMS* 2024; 23 (4): 275-7
9. Rezaeian M. Suicidal Behavior and Its Prevention: A Proposed Multi-Components Strategy for Iran. *JRUMS* 2024; 23 (5): 374-6.
10. Pirkis J, Gunnell D, Hawton K, Hetrick S, Niederkrotenthaler T, Sinyor M, Yip PSF, Robinson J. A Public Health, Whole-of-Government Approach to National Suicide Prevention Strategies. *Crisis* 2023; 44(2):85-92 .

[Downloaded from journal.rums.ac.ir on 2026-11-23]

[DOI: 10.61186/jrums.23.6.478]

CCBY-NC.4.0 DEED

11. Solar O, Irwin A. A conceptual framework for action on the social determinants of health. Geneva: World Health Organization. 2010.
12. Mościcki EK. Identification of suicide risk factors using epidemiologic studies. *Psychiatr Clin North Am* 1997; 20(3): 499-517.
13. Silverman MM, Felner RD. Suicide prevention programs: issues of design, implementation, feasibility, and developmental appropriateness. *Suicide Life Threat Behav* 1995; 25(1): 92-104.
14. Silverman MM, Maris RW. The prevention of suicidal behaviors: an overview. *Suicide Life Threat Behav* 1995; 25(1): 10-21.

ارجاع: رضائیان م. آشنایی با مدل تعیین کننده‌های اجتماعی و عوامل خطر فردی برای خودکشی و خودآزاری. *مجله دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان*، سال ۱۴۰۳، دوره ۲۳ شماره ۶، صفحات: ۴۸۱-۴۷۸.

Citation: Rezaeian M. Getting to Know the Social Determinants and Individual Risk Factors Model for Suicide and Self-harm. *J Rafsanjan Univ Med Sci* 2024; 23 (6): 478-81. [Farsi]

[Downloaded from journal.rums.ac.ir on 2026-11-23]

[DOI: 10.61186/jrums.23.6.478]

CCBY-NC.4.0 DEED